

Michaela Kurinovská

Delikty proti životu v Provincii XIII spišských miest v druhej polovici 16. storočia a v prvej polovici 17. storočia

Historia Slavorum Occidentis 2(11), 181-198

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MICHAELA KURINOVSKÁ (PREŠOV)

DELIKTY PROTI ŽIVOTU V PROVINCII XIII SPIŠSKÝCH MIEST V DRUHEJ POLOVICI 16. STOROČIA A V PRVEJ POLOVICI 17. STOROČIA

Słowa kluczowe: sądownictwo, Prowincja XIII miast spiskich, nowożytność, przestępstwa przeciwko życiu

Keywords: judiciary, Province of XIII scepus towns, early modern period, delicts against human life

Abstract: This paper deals with delicts against human life (more specifically, newborn child murder by mother, killing in self-defence and accidental killing, premeditated homicide and manslaughter) in Province of XIII scepus towns, which were recorded in the protocols of central administration of Province of XIII scepus towns together with others records related to the administration of the province. Time limits of the issue are years 1550 and 1650.

Pred takmer pol tisícročím sa v európskej spoločnosti odohrávalo oveľa viac násilných činov ako je tomu dnes¹. Cieľom príspevku je poukázať na delikty proti životu doložené v protokoloch ústrednej správy Provincie XIII spišských miest², na rôzny prístup provinčného súdu k nim i na rôzne druhy

¹ J. R. Ruff, *Violence in Early Modern Europe 1500-1800*, Cambridge 2001, s. 2. Publikácia si všíma násilie v západnej Európe, no v strednej Európe nebola situácia veľmi odlišná. Preto bola publikácia použitá ako zdroj informácií v tejto štúdiu.

² Provincie XIII spišských miest existovala v rokoch 1412-1772. Patrilo do nej 13 sídel na Spiši, v čase trvania provincie zálohovaných poľskému panovníkovi, menovite Spišská Nová Ves, Spišské Vlchy, Spišské Podhradie, Poprad, Veľká, Spišská Sobota, Stráž pod Tatrami, Matejovce, Spišská Belá, Vrbov, Ľubica, Ruskinovce a Tvarožná. V názve

provinčným súdom vynesenej rozsudkov v jednotlivých skupinách prípadov. Z dôvodu veľkosti pramennej bázy sme pristúpili k časovému ohraničeniu skúmanej problematiky. Medzníky 1550–1650 sú vybrané subjektívne, keďže v oblasti súdnictva nedochádzalo k častým a veľkým zmenám, ktoré by sa odrazili aj v pramennom materiáli³.

V sledovanom období by sa delikty proti životu zaznamenané v provinčných protokoloch dali rozdeliť do niekoľkých skupín: usmrtenie novorodenca matkou, vyhnanie plodu, zabitie spôsobené náhlym rozrušením mysle⁴ (teda nie vopred plánovaná vražda) – tu je možné zaradiť aj prípady poranení so smrteľným koncom, ďalej vopred plánovaná vražda, usmrtenie

provincie sa vyskytuje označenie sídel ako mestá, no väčšinu z nich do kategórie miest nie je možné zaradiť. Julia Radziszewska do kategórie miest zaradila Spišskú Novú Ves, Lubicu, Spišské Podhradie a Spišskú Belú. Ostatné uvedené sídla priradila k mestečkám v prevažnej miere s roľníckym charakterom s viac či menej rozvinutým remeslom. Strážam pod Tatrami a Veľkej pripísala na základe štatútov z 15. storočia výlučne roľnícky charakter. J. Radziszewska, *Studia z dziejów ustroju Spisza*, Katowice 1969, s. 138. Provincia nadväzovala na predchádzajúce samosprávne spoločenstvá spišských Sasov, ktoré právne vychádzali z privilégia pre Sasov na Spiši potvrdeného uhorským kráľom Štefanom V. v roku 1271. Štefan V. v privilégii potvrdil spišským Sasom staršie výsady. H. Ruciński, *Dzieje polityczne Spiszu do końca XV wieku*, [in:] *Terra Scepusiensis*, red. R. Gładkiewicz - M. Homza, Levoča - Wrocław 2003, s. 280. Súdnictvo v provincii malo v sledovanom období niekoľko stupňov. Súdenie vážnejších prípadov – teda aj deliktov proti životu, bolo v kompetenciách súdu druhého stupňa v rámci Provincie XIII spišských miest. Druhostupňový súd – súdu stolicu Provincie XIII spišských miest, tvoril gróf, ktorý súdu predsedal, a 13 richtári jednotlivých miest provincie. Súdne záznamy provinčného súdu sa spolu s ďalšími záznamami zapisovali do protokolov ústrednej správy Provincie XIII spišských miest. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), Štátny archív v Prešove – Spišský archív v Levoči (ďalej ŠA PO – SA v LE), fond Provincia XVI spišských miest (ďalej f. SM), oddelenie Grófsky archív – knihy (ďalej o. GA – k.), signatúra (ďalej sign.) A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fólia (ďalej fol.) 1a–346a.

³ Provincia XIII spišských miest ako taká vznikla v roku 1412, no najstarší súdny záznam v provinčných protokoloch je až z roku 1511, z tohto roku pochádzajú najstaršie záznamy v provinčných protokoloch vôbec. V 16. storočí systém zapisovania záznamov nebol ustálený, tradícia zapisovania sa pravdepodobne len vytvárala, ucelenejší systém možno badať cca až od 70. rokov 16. storočia. Pre 16. storočie platí, že veľká časť záznamov v provinčných protokoloch chýba. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s.

⁴ Pri vytváraní názvu deliktu sme sa inšpirovali publikáciou: J. Holák, *Beda odsúdeným. Ako sa súdilo za feudalizmu*, Martin 1974, 272s.

v sebaobrane, usmrtenie z neopatrnosti a lúpežná vražda⁵. Rozdelenie prípadov do jednotlivých skupín je v príspevku rekonštruované na základe vynešeného rozsudku⁶ (tzn. rovnaký rozsudok pri skupinovo rovnakých deliktoch proti životu), tiež priamo na základe označenia deliktu proti životu v súdnom zázname⁷. Aby nedošlo k omylu v prípadoch, kde vinník spáchal viacero deliktov, v príspevku bola upriamená pozornosť iba na tie prípady, kde bol vinník odsúdený na konkrétny druh trestu iba za spáchanie jedného deliktu – deliktu proti životu.

Rozlíšenie niektorých druhov deliktov proti životu – konkrétne plánovaných vrážd, zabití v náhlom rozrušení mysle, usmrtení z neopatrnosti a usmrtení v sebaobrane – len na základe ich označenia v samotných súdnych zápisoch provinčných protokolov je problematické, nakoľko pisár

⁵ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

⁶ Išlo o prvotný rozsudok ktorý súd vyniesol, keďže za istých okolností mohol byť pôvodný rozsudok súdu zmiernený. Totiž v období stredoveku a raného novoveku bolo vnímanie trestných zákonov odlišné ako dnes – právne zbierky sa vnímali skôr ako odporúčania ako je potrebné postupovať pri rozsudzovaní jednotlivých zločinov. Tresty uvádzané v jednotlivých právnych zbierkach predstavovali len najprísnejšiu formu trestu za ten ktorý zločin, no v skutočnosti úlohu pri vynášaní rozsudku zohrali poľahčujúce či priťažujúce okolnosti, tiež príhovor rodiny, priateľov alebo známych za vinníka. B. Szeghyová, *Niektoré problémy interpretácie prameňov stredoveku a raného novoveku*, [in:] *Sociálne vedy a humanistika očami mladých*, red. T. Sedová, Bratislava 2006, s. 45. Súd Provincie XIII spišských miest používal k vynášaniu rozsudkov nad vinníkmi viacero právnych podkladov. Spišskí Nemci disponovali aj vlastnou právnou zbierkou – tzv. Zipser Willkühr, spísanou v roku 1370. Právna zbierka sa zachovala vo viacerých rukopisných exemplároch. J. Vojtas, *Spišská Nová Ves 360 rokov v zálohu poľských kráľov*, [in:] *Spišská Nová Ves 1. Zborník príspevkov k dejinám a výstavbe mesta*, red. J. Kuruc, Košice 1968, s. 76. Pre potreby súdu Provincie XIII spišských miest bola táto zbierka obsahovo nepostačujúca, neobsahovala paragrafy ku všetkým skutkovým podstatám trestných činov, preto provinčný súd využíval aj iné právne zbierky. V sledovanom období je ako prameň rozsudkov v trestných kauzách provinčného súdu doložená Biblia, Saské zrkadlo, Bamberský poriadok hrdelného práva, Maximilánov hrdelný poriadok, Constitutio criminalis Carolina, Institutiones od Andreasa Pernedera a Hrdelný poriadok Andreasa Pernedera, Fasciculus de poenis od Abrahama Saura. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

⁷ Zadenie do skupiny na základe označenia v súdnom zázname sa ale týkalo len deliktu usmrtenia novorodenca.

zvykol používať na charakteristiku deliktu rovnaké slová. V provinčných súdnych zápisoch sa nerozlišovalo medzi slovesami označujúcimi delikt – *ermorden* a *erschlagen*, podstatnými menami označujúcimi delikt – *homicida/homicidium*, *der Totschlag*, *die Mordtat*, označením vinníka – *der Mörder*, *der Totschläger* a pod. Pisár tiež používal na označenie rôznych typov deliktov proti životu rovnaké prívlastky – *vorsätzlich*, *mutwillig* či *freventlich*⁸.

Vražda novorodenca matkou

Súdne záznamy provinčných protokolov v rokoch 1550–1650 dôvod zabití novorodencov spravidla neuvádzajú⁹. V jednom prípade vinníčka ako dôvod spáchania deliktu uviedla, že otcom novonarodeného dieťaťa nebol jej manžel¹⁰. Dôvodom ostaných doložených deliktov zabitia novorodenca mohla byť snaha vyhnúť sa hanbe vyplývajúcej z cudzoložstva alebo z iného mimomanželského pomeru, z ktorého dieťa pochádzalo. Porodením nemanželského dieťaťa totiž hrozil ženám spoločenský a hmotný úpadok, a rovnako trest za spáchaný delikt. Deti, ktoré nemali legitímny pôvod, teda tie, ktoré sa narodili mimo manželstva, boli v spoločnosti považované za menejcenné, nemohli sa stať mešťanmi ani členmi cechu, tzn. že boli odsúdené žiť na okraji spoločnosti¹¹. Ženu k zabitíu svojho potomka mohol viesť tiež popôrodný šok¹². Pri vydatých ženách mohol delikt zabitia novorodenca ostať okolím celkom nepovšimnutý. Fertilita bola v sledovanom období pomerne vysoká, no kvôli zlej výžive, nedostatku predpôrodnej starostlivosti a primitívnemu stavu medicíny bola taktiež vysoká novorodenecká mortalita. Dieťa mohlo byť usmrtené pri pôrode a zvedavosť susedov mohla byť uspokojená

⁸ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

⁹ Ibid.

¹⁰ Vinníčka bola vydatá len niekoľko týždňov. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 40a–40b.

¹¹ B. Szeghyová, *Žena a zločin vo východoslovenských mestách v 16. storočí. Otázky, prameňe, definície*. [in:] *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, red. T. Lengyelová, Bratislava 2004, s. 77.

¹² A. Karpiňski, *Kriminalita žien v poľských mestách v 16. - 17. storočí*, [in:] *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, red. T. Lengyelová, Bratislava 2004, s. 91.

vysvetlením, že dieťa sa už mŕtve narodilo¹³. V súdnych záznamoch provinčných protokolov sme sa v sledovanom období nestretli s prípadom obžalovania vydatej ženy žijúcej dlhodobo s manželom za delikt usmrtenia novorodenca¹⁴. Situácia tehotných nevydatých žien bola komplikovanejšia, nakoľko takéto ženy boli pod drobnohľadom susedov¹⁵. Susedia sa objavujú ako informátori, ktorí poskytovali súdu údaje o okolnostiach činu vo viacerých sporoch týkajúcich sa daného deliktu v provincii v sledovanom období¹⁶. Tehotné nevydaté ženy chceli svoje tehotenstvo pred ostatnými utajiť, svoj stav pred inými popierali. V roku 1601 bola pred provinčným súdom obžalovaná Uršula, dcéra Michala (Michel) Schmida z Ruskinoviec, ktorá tvrdila, že len trpí ženskou chorobou (*weibliche krankheit*), pre ktorú je taká tučná¹⁷. Niektoré ženy pôrod popierali, aj keď bolo zjavné, že nedávno priviedli na svet dieťa. V roku 1593 provinčný súd riešil prípad istej Heleny, ktorá porodila a zadusila dieťa, keď vo vysokom štádiu tehotenstva prenocovala v Spišskej Novej Vsi u Martina (Marten) Kashera, ktorý jej na noc poskytol prístrešie. Martin v noci počul krik, na dvore bola krv, navyše Helena nechcela chodiť a ani sa postaviť, no popierala, že by bola práve porodila¹⁸.

Ako už bolo uvedené, v Provincii XIII spišských miest je sledovanom období doložené iba obžalovanie žien za tento delikt. V súdnych záznamoch provinčných protokolov v sledovanom období bol delikt zabitia novorodenca označovaný ako *der Kindermord, der Mord, infanticida, infanticidium*, vinníčka ako *die Kindermörderin, die Mörderin*¹⁹. V jednom prípade, kde vinníčke pomáhala so zatajovaním deliktu jej matka, sú obe označené ako *die Bestien*²⁰.

¹³ J. R. Ruff, *Violence in Early Modern*, s. 149.

¹⁴ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

¹⁵ J. R. Ruff, *Violence in Early Modern*, s. 149.

¹⁶ Napr. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 40a–40b, 163b–164a a pod.

¹⁷ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 35a–35b.

¹⁸ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 19a–20a.

¹⁹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

²⁰ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 163b–164a.

V sledovanom období bolo v provincii typickým rozsudkom za zabitie novorodenca matkou pochovanie zaživa a prerazenie kolom²¹. V provinčných protokoloch sú zaznamenané aj prípady zmiernených trestov smrti za daný delikt, z dôvodu príhovoru ľudí za vinníčku – doloženým zmierneným trestom smrti v prípade zabitia novorodenca matkou v sledovanom období v provinčných protokoloch bolo s'atie²² a s'atie s následným prerazením kolom²³. No v provinčných protokoloch v sledovanom období sú doložené aj iné rozsudky (okrem pochovania zaživa a následného prerazenia kolom a zmiernených rozsudkov), ktoré pravdepodobne vyplývali z okolností spáchaného činu. Súdne záznamy bližšie neuvádzajú informácie o dôvodoch vynesenia práve toho-ktorého miernejšieho (nie zmierneného) rozsudku²⁴. V roku 1644 bola najprv s'atá a až potom prerazená kolom vinníčka bez predchádzajúceho príhovoru ľudí. V prípade, ktorý bol označený ako *infanticidium* a vinníčka bola obžalovaná za zabitie dieťaťa, obžalovaná tvrdila, že dieťa sa už mŕtve narodilo²⁵. V roku 1624 bola na s'atie a zakopanie pod šibenicou za delikt nazvaný *infanticidium* odsúdená Marina, manželka Thinesa Muntera, za ktorého bola vydatá len krátko, dieťa čakala s iným mužom. „Miernejší“ rozsudok bol v spore vyneseny možno aj z dôvodu, že Marina rovnako tvrdila, že dieťa sa narodilo mŕtve, no odsúdená bola aj za zanedbanie dieťaťa, smilstvo (pred uzavretím manželstva), a sobáš s mužom, s ktorým nečakala dieťa²⁶. V roku 1603 provinčný súd riešil prípad ženy obvinenej zo zabitia novorodenca. Žena tvrdila, že dieťa sa narodilo mŕtve a to kvôli tomu, že

²¹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511-1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a-346a. Tak tomu bolo aj v iných mestách. B. Szeghyová, *Tresty v súdnej praxi miest v 16. storočí*, [in:] *Kriminalita, bezpečnosť a súdnictvo v minulosti miest a obcí na Slovensku*, red. L. Sokolovský, Bratislava 2007, s. 110.

²² Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 19a-20a, 47a.

²³ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 35a-35b, 221b.

²⁴ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511-1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a-346a.

²⁵ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 321b.

²⁶ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 170a-170b.

spadla zo šopy. Dieťa bolo po prezretí uznané za predčasne narodené. Prípad bol prvostupňovým (mestským) súdom posunutý na riešenie druhostupňovému – provinčnému súdu. Za vinníčku sa viackrát zaručili ľudia, až prešiel takmer jeden celý rok. Po tom čase provinčný súd zistil, že obžalovaná je opäť tehotná a žije so svojim manželom²⁷, takže na nej nemohlo byť vykonávané trestné právo. Sudcovia sa s ručiteľmi obžalovanej dohodli na sume vykúpenia jej hrdla za 40 fl., no keďže boli nemajetní, suma bola znížená na 20 fl.²⁸. V jednom prípade sa sudcovia rozhodli zmierniť trest smrti vinníčky a tiež jej matke, ktorá jej pri delikte pomáhala, na sťatie z dôvodu, že vinníčka bola ešte po pôrode slabá. Pôvodne sudcovia provinčného súdu v používaných právnych zbierkach našli, že obe vinníčky majú byť potrestané kolom (teda pravdepodobne pochované zaživa a prerazené kolom) alebo rozštvrtené²⁹. Z roku 1624 je doložený jeden prípad trestu vypovedania z provincie. Na otázku prvostupňového súdu vo Veľkej prečo vinníčka „nemá brucho“, vinníčka odpovedala, že plod z nej s krvou odišiel. Vinníčka obžalovaná zo zabitia a zatajenia plodu bola vydatá len 24 týždňov. Po vynesení rozsudku s ňou jej manžel chcel aj naďalej žiť³⁰.

Za zmiernenie trestu sa mohli prihovárať čestní ľudia, priatelia či rodina vinníčky. Nie sú zriedkavé prípady, kedy sa za vinníkov prihovárali rôzni mestskí, provinční či cirkevní funkcionári³¹. Možno v kontexte deliktu zabitia novorodenca ako nevinného človeka je zaujímavý príhovor cirkevných funkcionárov z roku 1601 v prípade Uršuly (Ursula), dcéry Michala (Michel) Schmida z Ruskinoviec a to konkrétne farára z Popradu a v tom čase aj seniora Bratstva 24 spišských farárov, farára z Vrbova, farára zo Spišskej Soboty a farára zo Spišskej Belej³².

²⁷ Rovnakého manžela mala aj v čase prvotnej obžaloby, no nebola za neho vydatá dlho, mŕtvonarodené dieťa čakala s iným mužom. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 40a-40b.

²⁸ Ibid.

²⁹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 163b-164a.

³⁰ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 171a-171b.

³¹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511-1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a-346a.

³² Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 35a-35b.

Vo všeobecnosti otcovia dieťaťa len veľmi výnimočne vystupujú ako spolupáchatelia alebo páchatelia tohto deliktu³³. Vrahmi novonarodených detí bývali teda hlavne ženy, matky detí, delikt spáchali samé, alebo s pomocou člena rodiny³⁴. Z roku 1624 je v provinčných protokoloch doložený už spomenutý prípad, kedy vinníčke pri usmrtení novonarodeného dieťaťa pomáhala jej matka, resp. pomáhala jej celú udalosť zatajiť³⁵. Vek vinníčok sa ani v jednom zázname neuvádza³⁶. Historik Julius R. Ruff tvrdí, že sa zväčša jednalo o mladé a tiež slobodné ženy, prípadne vdovy alebo ženy s absentujúcim manželom³⁷. Rovnako tomu bolo v provincii³⁸. Okrem toho sú však v protokoloch ústrednej správy Provincie XIII spišských miest v sledovanom období doložené prípady zabití novorodencov ženami, ktoré boli vydaté len veľmi krátko a dieťa nečakali s manželom, ale otehotneli s mužom z predchádzajúceho vzťahu³⁹. Vo všeobecnosti ženy, ktoré boli obviňované zo zabitia novorodenca patrili medzi chudobnejšie vrstvy spoločnosti. Takmer všade prevažovali slúžky⁴⁰. Rovnako v Provincii XIII spišských miest sa stretávame s početnými obžalobami slúžok z vraždy novorodencov⁴¹.

Milenci žien a otcovia ich detí pravdepodobne rovnako zväčša pochádzali z chudobnejších vrstiev spoločnosti. Súdne záznamy im väčšinou, až na uvedenie mena otca, nevenujú bližšiu pozornosť⁴². Sú doložené aj prípady,

³³ B. Szeghyová, *Žena a zločin*, s. 78.

³⁴ J. R. Ruff, *Violence in Early Modern*, s. 152.

³⁵ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 163b–164a.

³⁶ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

³⁷ J. R. Ruff, *Violence in Early Modern*, s. 152.

³⁸ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

³⁹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 40a–40b, 170a–170b.

⁴⁰ J. R. Ruff, *Violence in Early Modern*, s. 152.

⁴¹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, s. 40–41. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 185b, 221b, 321a, 321b.

⁴² Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

kedy vinníčka tvrdila, že dieťa má s mužom s vyšším postavením. V prípade z roku 1624 vinníčka zo Spišskej Belej tvrdila, že otcom zabitého dieťaťa bol Valentín (Valentinus) Mischner, ktorý bol pol roka kantorom v Spišskej Belej a pol roka učiteľom v Krížovej Vsi. V čase riešenia prípadu provinčným súdom bol Valentín na úteku⁴³.

K vraždám novonarodených detí spadali aj prípady vyhnaní plodu⁴⁴. Veľa žien v ranom novoveku malo informácie o primitívnych potratových technikách. Avšak úspešne prevedený potrat, teda vyhnanie plodu, nebol pravdepodobne častou záležitosťou. Vykonanie potratu pre ženu predstavovalo riziko – buď otravu krvi spôsobenú použitými primitívnymi technikami a pomôckami alebo otravu nápojmi, ktoré mali potrat vyvolať. Riziká spojené s vyhnaním plodu pravdepodobne odradili mnoho žien od vykonania tohto činu⁴⁵. Prípad obžaloby iba z vyhnaní plodu nie je v provinčných protokoloch v sledovanom období doložený⁴⁶. V roku 1644 bola pred provinčným súdom z vraždy dieťaťa obvinená istá slúžka menom Anna narodená v Hniezdom. Anna sa najprv pokúsila nechceného plodu zbaviť vyhnaním z tela, na to jej poslúžili akési bylinky (*gekräuttig*), ktoré obžalovaná uvarila a trikrát vypila. Byliny dala obžalovanej istá Judita (Judith), dcéra Gaudeckerovej (Gaudeckerin) a prostredníctvom nich bol plod z tela matky vyhnaný. Dieťa sa narodilo živé a dvakrát zaplakalo. Matka následne dieťa zabil. Pôvodne plánovaný rozsudok sa neuvádza, na zakročenie čestných a vyššie postavených ľudí bola obžalovaná odsúdená na sťatie⁴⁷. S najväčšou pravdepodobnosťou však šlo o pochovanie zaživa a prerazenie kolom. Judita bola prenechaná súdu v Spišskej Novej Vsi, ktorý s ňou mal naložiť ako sám uzná za vhodné⁴⁸.

⁴³ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 163b–164a.

⁴⁴ B. Szeghyová, *Žena a zločin*, s. 78.

⁴⁵ J. R. Ruff, *Violence in Early Modern*, s. 148.

⁴⁶ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

⁴⁷ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 321a.

⁴⁸ Ibid.

Neúmyselné usmrtenie a usmrtenie v sebaobrane

V provinčných protokoloch v sledovanom období nie je doložených veľa prípadov neúmyselného usmrtenia či usmrtenia v sebaobrane. Doložené sú dva prípady klasifikované provinčným súdom ako neúmyselné usmrtenie, v oboch prípadoch delikt nie je pomenovaný pojmi vražda, zabitie a podobne. V prvom prípade delikt nie je pomenovaný vôbec, súdny záznam uvádza iba popis priebehu deliktu, za ktorý bol vinník obžalovaný v roku 1606. Vinník – Gál (Galle), paholok v mlyne – strieľal na zviera, ku ktorému šla mlynárova dcéra Marína (Marina). Marína bola z Gálovej neopatrnosti tiež zastrelená. Provinčný súd skonštatoval, že Gál bol neopatrný človek, ktorý strieľal na mieste, kde sa zdržiavali ľudia a nepresvedčil sa či tak môže urobiť. Gál bol odsúdený na vyhnanie z Provincie XIII spišských miest. Vyhnanie bolo časovo obmedzené na dobu piatich rokov⁴⁹. Druhý doložený prípad neúmyselného usmrtenia je označený ako neúmyselné pošliapanie koňom. Pošliapané bolo malé dieťa. Neskôr je však v texte použité označenie deliktu *der Totschlag*. Vinník Andrej (Andreas) Krauss bol odsúdený na finančnú pokutu 50 fl., ktorá bola na zakročenie čestných ľudí znížená na 30 fl.⁵⁰

Dôvodom, prečo uvádzame neúmyselné zabitie a zabitie v sebaobrane spolu je, že v provinčných protokoloch v sledovanom období je doložený jeden prípad, ktorý môžeme klasifikovať ako zabitie v sebaobrane, no je označený ako náhodné zabitie (*fortuitum homicidium*). Ďalej v súdnom zápise sa však tiež uvádza, že šlo o čin vykonaný v sebaobrane. Bolo skonštatované, že zabitý si bol sám na príčine svojej smrti. Medzi spornými stranami bola uzavretá dohoda, vinník musel manželke zabitého zaplatiť 25 fl., no vyviazol bez poškodenia vlastnej cti⁵¹.

⁴⁹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 53a.

⁵⁰ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 259b.

⁵¹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 105a–106a.

Vopred plánovaná vražda

Prípadov doložených plánovaných vražd je v pomere k doloženým vraždám v náhlom rozrušení mysle veľmi málo. V provinčných protokoloch v sledovanom období sú doložené dva prípady vopred naplánovanej vraždy⁵².

Z roku 1605 je doložená obžaloba Lukáša (?) (Luckatsch) Leskescha, ktorý podľa výpovede pánovej slúžky Marty, s ktorou Lukáš celý jeden rok smilnil, resp. cudzoložil, zavraždil svojho pána. Žalobcovia prosili provinčný súd, aby bol vinník potrestaný na živote. Na označenie činu bolo použité sloveso *erschlagen* aj *ermorden*. Z prídavných mien sa na označenie činu použilo iba slovo *vorsätzlich*. Čin bol označený ako *der Mord*. Vrah dosvedčil, že slúžka Marta na čine nemala žiadnu vinu, no v súdnom zázname aj napriek tomu bola označená ako *die Bestia*. Lukáš bol provinčným súdom za vopred naplánovanú vraždu odsúdený na lámanie na kolese⁵³.

V roku 1624 provinčný súd riešil prípad inej naplánovanej vraždy – vraždy Štefana (Stephen) Kalmana, ktorý bol nájdený mŕtvy na území Spišskej Novej Vsi⁵⁴. Podozrivými v prípade bola Kalmanova vlastná žena Barbara a spišskonovoveský debnáarsky majster⁵⁵ Ján (Johann) Herenzius (neskôr označený ako Binder)⁵⁶, s ktorým sa Barbara dlhé roky stretávala v Kalmanovom dome a podľa slov zápisu „nič dobré jeden s druhým nepraktikovali“. Pred spišskonovoveským súdom museli obaja prisahať, že na úmrtí Štefana nemajú žiadnu vinu. Najprv bol z vraždy odsúdený Janoš (Janosch) Brintsko z Poráča, ktorý svoju vinu pri mučení priznal. Ako poddaného Pavla Mariášiho ho župné súdne orgány odsúdili na sťatie. Barbara a debnár Ján sedeli dva týždne vo väzení v Spišskej Novej Vsi a zisťovalo sa, či na vražde nemajú nejaký podiel viny. Na zakročenie ľudí boli však prepustení, no museli predviesť 13 ručiteľov. Obaja tak urobili a od súdu boli prepustení s podmienkou,

⁵² Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 48a–49b, 165a–169b.

⁵³ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 48a–49b.

⁵⁴ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 165a–169b.

⁵⁵ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 167a.

⁵⁶ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 167a–169b.

že viac nesmú udržiavať vzťah⁵⁷. O niečo neskôr sa k vražde Štefana priznal Michal Istvanfi z Matejoviec. Od Michala sa provinčný súd dozvedel, že celý priebeh deliktu poznal aj debnársky tovariš Jána Bindera Martin (Merten) Kohut. Martin bol následne vzatý do väzenia, pričom povedal, že Barbara s Jánom Binderom žiadali Michala Istvanfiho, aby Kalmana zabil, za čo mu sľúbili 50 fl. Avšak aj už odsúdený či popravený Brintsko mal na vražde podiel. Po tom ako Michal zabil Kalmana, Binder mu dal tri tvrdé toliare a sľúbil mu vyplatiť 50 fl. Dňa 14. augusta boli Barbara, Ján Binder, Martin Kohut a Michal Istvanfi postavení pred provinčný súd. Pôvodný rozsudok provinčného súdu pre Barbaru a Jána Bindera bolo rozštvrtenie a zavesenie častí tiel na šibenici. No na prosenie ľudí a priateľov a s bráním ohľadu na ich deti a priateľov mali byť najprv sťatí pod šibenicom a až potom rozštvrtení, pričom zvyšky ich tiel mali byť dané do hrobu. Michal a Kohut boli provinčným súdom odsúdení na lámanie na kolese. Vykonaniu popravy sa prizerali ľudia z rôznych obcí a miest⁵⁸. Čin bol v súdnom zázname označený podstatným menom *der Mord, der Totschlag*, slovesom *ermorden, erschlagen*⁵⁹.

Zabitia v náhlom rozrušení mysle

Výskumy historikov zaoberajúcich sa súdnictvom v ranom novoveku doložili iba veľmi málo vopred naplánovaných vražd. V uvedenom období bolo doložených oveľa viac činov, ktoré sa klasifikujú dnes ako zabitie, teda takých, ktoré neboli vopred naplánované, ale boli výsledkom rozrušenia mysle v danej situácii⁶⁰. Zabitie v náhlom rozrušení mysle bolo najčastejšie doloženým druhom z kategórie vražd, zabití či usmrtení aj v provinčných protokoloch v sledovanom období⁶¹. Do tejto skupiny sme zaradili aj prípady poranení,

⁵⁷ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A2, fol. 165a-166b.

⁵⁸ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A2, fol. 167a-169b.

⁵⁹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A2, fol. 165a-166b, 167a-169b.

⁶⁰ J. R. Ruff, *Violence in Early Modern*, s. 118.

⁶¹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511-1599), ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A2, fol. 1a-346a.

ktoré nakoniec skončili smrťou. Provinčný súd zisťoval vždy, ako k zabitíu došlo, tiež to, či dala obeť k svojmu zabitíu nejakú príčinu. Pri zabitíach v náhlom rozrušení mysle, ak sa nejednalo o prípady s priťažujúcimi okolnosťami, sú v provinčných protokoloch doložené dva druhy prvotných rozsudkov a to uzavretie dohody medzi spornými stranami v prípade, že poškodená strana mala o uzavretie dohody záujem a s'atie. Pri dohodách sú v niektorých prípadoch doložené finančné odškodnenia⁶² od strany vinníka, či zaplatenie súdnych trov poškodenej strane, vo väčšine prípadov aj napriek uzavretíu dohody musel vinník zaplatiť pokutu provinčnému súdu⁶³. Za zabitie v náhlom rozrušení mysle v provinčných protokoloch v sledovanom období je doložená pokuta vo výške 40 fl.⁶⁴, ktorá mohla byť následne ešte zmenšená napr. na príhovor ľudí za vinníka⁶⁵. Niekedy poškodená strana nebola ochotná uzavrieť dohodu a požadovala potrestanie vinníka. Provinčný súd zvolil pri tomto druhu deliktu trest smrti s'atím. No vyskytovali sa aj prípady zmiernení rozsudku s'atia kvôli príhovoru ľudí na miernejší trest⁶⁶.

Zabitia v náhlom rozrušení mysle potrestané s'atím alebo miernejším trestom boli v provinčných protokoloch v sledovanom období označované rôzne. Čin sa zvykol označovať podstatnými menami *homicida*, *homicidium*, *der Totschlag*, *der Mord*, *der Mordtat*, slovesami *erschlagen*, *ermorden*, vinník ako *der Totschläger*, *der Mörder*, prívlastkami *mutwillig*, *aus Zorn*, *aus Feindschaft*, *freventlich*⁶⁷.

V provinčných protokoloch v sledovanom období sú doložené aj dva prípady, ktoré by sa na základe popisu v súdnom zázname dali charakterizovať ako vraždy v náhlom rozrušení mysle, no provinčný súd v týchto dvoch

⁶² V jednom prípade z roku 1557 je doložené okrem finančného aj isté materiálne vyrovnanie vo forme posteľného oblečenia na jednu celú posteľ, sukne a pod. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511-1599), ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A1, s. 241-243.

⁶³ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511-1599), ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A2, fol. 1a-346a.

⁶⁴ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A2, fol. 22b-26a, 160b-161a, 186a-188a, 286a, 292a.

⁶⁵ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511-1599), ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601-1670, ŠA PO - SA v LE, f. SM, o. GA - k, sign. A2, fol. 1a-346a.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

prípadoch vyniesol prísnejší trest ako s'atie. V roku 1622 bol zo zabitia obvinený Stanislav (Stasse) Illmanowski, ktorý úbohého muža z Olcnavy udel mužovou vlastnou palicou. Muž na následky zranenia v noci zomrel. Pôvodne zamýšľaný trest provinčného súdu v zápise nie je zaznamenaný. Uvádza sa len, že kvôli mladému veku (18 rokov) bude vinníkovi zmiernený trest na s'atie. Nespomína sa ani dôvod, prečo mal byť vinník potrestaný krutejším trestom. Čin je v súdnom zázname označený ako *homicida* s prívlastkami *mutwillig* a *frevenlich*⁶⁸.

V provinčných protokoloch v sledovanom období je doložený ešte jeden prípad zabitia či vraždy, pri ktorom bol pôvodný rozsudok súdu iný ako s'atie. V roku 1611 bol pred provinčným súdom obžalovaný šľachtic Juraj (Georg) Bezkei zo Spišského Podhradia za zabitie Juraja Zarewuzkeho (Georg Zarewuzki) rovnako zo Spišského Podhradia. Delikt sa odohral tak, že obaja šli v priateľskej atmosfére na jarmok. Juraj Zarewuzki spal na voze, kým Juraj Bezkei šiel zaplatiť mýtny poplatok. Keď sa Juraj Bezkei vrátil, zastrelil spiacého spolucestujúceho – Juraja Zarewuzkeho. Pravdepodobne šlo o čin v náhlom rozrušení mysle, nie dopredu naplánovaný. To, že neskôr provinčný súd vyniesol tvrdší rozsudok ako s'atie, spôsobili pravdepodobne ďalšie (prit'azujúce) okolnosti činu. Následne na to ako Juraj Bezkei Juraja Zarewuzkeho zastrelil, ho navyše dvakrát bodol nožom a olúpil. Juraj Bezkei sa dal na cestu do Levoče, pričom mŕtve telo spoločníka so sebou nejaký čas viezol až ho nakoniec nechal len tak ležať pri ceste. Provinčný súd konštatoval, že Juraj Zarewuzki nedal k svojmu zavraždeniu žiadnu príčinu. Provinčný súd v používaných právnych zbierkach našiel, že takýto zločin by mal byť potrestaný lámaním na kolese. No pretože Juraj Bezkei žil pred spáchaním deliktu dobrým životom, tiež s ohľadom na jeho manželku, deti a na príhovor ľudí, bol nakoniec odsúdený na s'atie. Čin bol označený iba prívlastkom *freventlich*, *böse*, *erschrecklich*, vinník ako *der Mörder*, resp. *freventlicher Mörder*⁶⁹.

Ako vražedné nástroje sú v provinčných protokoloch doložené pušky, nože, sekery, čakany, rôzne palice a dosky, kamene či vlastné ruky vraha⁷⁰.

⁶⁸ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 147b.

⁶⁹ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 92a–93a.

⁷⁰ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

Popisu obeť a vinníka, ich veku, sociálnej situácii a pod. provinčné protokoly v sledovanom období veľký priestor nevenujú⁷¹. Julius R. Ruff tvrdí, že tento druh kriminality bol páchaný hlavne mladými slobodnými mužmi, ktorých kriminológovia pokladajú za skupinu najviac naklonenú páchať násilie⁷². Delikty proti životu všeobecne (vyjmúc vyhnanie plodov a vraždy novorodencov matkou) boli hlavne doménou mužov⁷³. Tak sa to javí aj na základe doložených zápisov v provinčných protokoloch⁷⁴.

Ako sme mohli vidieť, provinčný súd v sledovanom období pristupoval k jednotlivým deliktom proti životu rôzne. Z doložených deliktov sa za najzávažnejšie považovali plánované vraždy a vraždy novorodenca matkou, ktoré sa trestali najkrutejšími formami trestov smrti. O niečo menej prísne sa trestalo zabitie v náhlom rozrušení mysle (vyjmúc prípady s priťažujúcimi okolnosťami). Ak sa trestalo trestom smrti, tak s'atím a s'atie sa považovalo za najmenej krutý a najmenej ponižujúci spôsob popravy⁷⁵. Najmenej prísne sa trestali usmrtenia v sebaobrane a neúmyselné usmrtenia, tiež tie prípady zabití v náhlom rozrušení mysle, kde bola poškodená strana ochotná sa pomeriť so stranou vinníka.

⁷¹ Ibid.

⁷² J. R. Ruff, *Violence in Early Modern*, s. 125.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

⁷⁵ B. Szeghyová, *Tresty v súdnej praxi*, s. 111.

Tabuľka 1 – Označenie (pomenovanie) vinníka a činu v súdnych záznamoch protokolov ústrednej správy Provincie XIII spíšských miest v rokoch 1550–1650/ Name of culprit and delict in judicial records in protocols of central administration of Province of XIII scepus towns⁷⁶

	Označenie vinníka/ Name of culprit	Označenie činu (podstatné meno)/ Name of delict (noun)	Označenie činu (sloveso)/ Name of delict (verb)	Označenie činu (prídavné meno)/ Name of delict (adjective)
Vražda novorodenca matkou/ Newborn-child murders by mother	die Kindermörderin die Mördlerin die Bestien	die Kindermord der Mord Infanticida infanticidium	ermorden	
Usmrtenie neúmyselné a v sebaobrane/ Killing in self defense and accidental one		der Totschlag, fortuitum homicidium		
Plánovaná vražda/ Premeditated homicide	die Bestia	der Mord der Totschlag	erschlagen ermorden	vorsätzlich
Zabitie v náhlom rozrušení mysle/ Manslaughter	der Totschläger der Mörder	homicida homicidium der Totschlag der Mord der Mordtat	erschlagen ermorden	mutwillig freventlich vorsätzlich ⁷⁷

⁷⁶ Pre jednotnosť je v tabuľke uvádzaný spisovný variant (ak existuje) doloženého označenia. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spíšských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spíšských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 1a–346a.

⁷⁷ Prívlastok *vorsätzlich* sa ale pri zabitiach v náhlom rozrušení mysle v provinčných protokoloch v sledovanom období používa len veľmi zriedka. *Ibid.*

Tabuľka 2 – Doložené rozsudky za jednotlivé druhy deliktov proti životu v protokoloch ústrednej správy Provincie XIII spišských miest v rokoch 1550–1650/Recorded judgements in cases of delicts against human life in protocols of central administration of Province of XIII scepuz towns in years 1550–1650⁷⁸

	Doložené prvotné rozsudky/ Documented original sentences	Doložené zmiernené rozsudky/ Documented mitigated sentences
Vražda novorodenca matkou/ Newborn-child murders by mother	<p>pochovanie zaživa a prerazenie kolom/ premature burial and impaling through heart, rozštvrtenie/dismemberment, peňažná pokuta/fine</p> <p>vyhnanie z provincie/ ejection from the province</p>	<p>státie s následným prerazením kolom/ impaling through heart after decollation, státie/decollation</p>
Usmrtenie neúmyselné a v sebaobrane/ Killing in self defense and accidental one	<p>peňažná pokuta/fine, vyhnanie z provincie na 5 rokov/ ejection from the province for 5 years</p>	<p>zníženie pokuty/reduction of fine</p>
Plánovaná vražda/ Premeditated homicide	<p>lámanie na kolese/breaking on the wheel, rozštvrtenie a zavesenie častí tiel na šibenici/ dismemberment and hanging up the parts of the bodies on gallows, státie/decollation</p>	<p>státie s následným rozštvrtením a uložením častí tiel do hrobu/ dismemberment after decollation and putting parts of the bodies to grave</p>
Zabitie v náhlom rozrušení mysle/ Manslaughter	<p>dohoda sporných strán a zaplatenie pokuty 40 fl./ deal between litigants and paying fine 40 fl. lámanie na kolese/breaking on the wheel⁷⁹</p>	<p>zníženie udelenej pokuty/ fine reduction, státie/decollation⁸⁰</p>

⁷⁸ Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1511–1599), ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A1, 271 s. Ibid.

⁷⁹ Šlo o prípad vraždy v náhlom rozrušení mysle s priťažujúcimi okolnosťami. Protokoly ústrednej správy Provincie XIII spišských miest (1593, 1594) 1601–1670, ŠA PO – SA v LE, f. SM, o. GA – k, sign. A2, fol. 92a–93a.

⁸⁰ V prípade, kde bolo pôvodným rozsudkom lámanie na kolese. Ibid.

Delicts against Human Life in Province of XIII Scepus Towns in the Second Half of the 16th Century and the First Half of the 17th Century

In the discussed period, delicts against human life recorded in protocols of the province could be divided into several groups – new-born child murder, abortion, manslaughter (not carefully planned homicide) – here injury with fatal outcome can be included, murder (premeditated homicide), killing in self-defence, accidental killing and robbery-homicide. The paper focuses only on cases, where culprit was sentenced for committing just one delict – delict against human life. Separate prosecution for abortion and robbery-homicide were not recorded in the protocols of the province in the analysed period. Among documented delicts against human life, premeditated homicides and new-born child murders, which were most strictly punished, were considered as the most serious ones. Manslaughters were punished somewhat less severely. When not planned, homicide was punished by death, then decollation was used. It was considered as the least cruel and the least degrading death penalty. Killings in self-defence, accidental killings and the cases of manslaughters, where the injured party was willing to make a deal with the part of culprit, were punished the least seriously.

Translated by: Michaela Kurinová

mgr Michaela Kurinová,
Inštitút História, Filozofická Fakulta,
Prešovská Univerzita,
ul. 17. novembra č.15, 080-01 Prešov,
m.kurinovska@gmail.com